

XXV Europejska Wyprawa Mostowa

Cypr 2019, cz. 3

Limassol, Kourion, Omodos, Amathus, plaża Armonia, Estia Filosofiae, Limassol

weryfikacja tekstu i zdjęć:

prof. dr hab. inż. KAZIMIERZ FLAGA, dr h.c.m.

tekst i zdjęcia: dr hab. inż. ANNA KUMANIECKA, prof. PK

10 lipca 2019 r. – 6. dzień wyprawy

Ledwie jutrzeńka spędziła z nieba błyszczące gwiazdy, a już w oknie hotelu Odyseia w **Limassol**¹ ukazały się ogromne dźwigi pracujące przy wznoszeniu wielopiętrowych hoteli i budynków użyteczności publicznej. Limassol to letni raj dla turystów. Promyki słońca o poranku przywodzą na myśl przygody Odyseusza, mitycznego króla Itaki, w drodze spod Troi. Z mitu Odyseusza od najdawniejszych czasów czerpało natchnienie wielu pisarzy, m.in. Stanisław Wyspiański (*Powrót Odysa*), James Joyce (*Ulysses*), kompozytorów, m.in. Claudio Monteverdi (opera *Orfeusz*), a także malarzy, m.in. Annibale Carracci, Peter Paul Rubens, William Turner. Na wizytówce hotelu umieszczono łódź Argo wzorowaną na łodzi Odyseusza.

Wprawdzie nie Orfeusz (śpiewak Tracji) zagrał na lutni, lecz zaproszenie kierownika wyprawy Franciszka Brodzkiego sprawiło, że punktualnie o godzinie 9 nasza Argo (autokar) wpłynęła na ulice Limassol. W przejrzystym powietrzu widać było malownicze alejki ciągnące się wzdłuż wybrzeża Morza Śródziemnego, a z drugiej strony nowoczesną twarz miasta, pełnego luksusowych, wielopiętrowych hoteli. Limassol to drugie co do wielkości miasto Cypru, położone na południowym wybrzeżu wyspy, u podnóża gór Troodos. Zostało założone pomiędzy dwoma starożytnymi miastami, Amathus i Kourion. W okresie bizantyjskim znane było jako Neapolis (Nowe Miasto). Po 1974 r., kiedy północny Cypr zajęty został przez wojska tureckie, stało się największym portem

transzytowym na wyspie. Z okien autobusu widoczne były dwa porty, nazywane starym i nowym. To tutaj skupia się większość cypryjskiego przetwadunku. Z Cypru eksportuje się głównie winogrona, wino, chleb świętojański, cytrusy.

Po krótkiej przejażdżce rozpoczęliśmy zwiedzanie historycznego centrum miasta. Ulice Erkof, Safi o tej porze jakby uśpione, zamknięte sklepy i kawiarnie. Przed 1974 r. żyli tu w zgodzie cypryjscy Grecy i Turcy. Tureccy mieszkańcy Limassol przenieśli się w większości na północną część wyspy. Tylko sklepiki z pamiątkami z miedzi i żelaza kuszą turystów.

W oddali, na północny wschód od zamku, widoczny jest minaret meczetu Kebir (Wielkiego meczetu), zbudowanego na ruinach kościoła. W tej części miasta znajdowały się magazyny cypryjskich win. W Limassol mają nadal swoje siedziby firmy winiarskie, które obsługują winnice zlokalizowane na południowych stokach gór Troodos. W najnowszych planach rozbudowy miasta są nowoczesne hotele, a największy z nich zbudują Chińczycy za kwotę ok. 5 mln €.

Naszym celem było zwiedzenie zamku położonego w pobliżu starego portu w historycznym centrum Limassol przy ul. Irinis. Badania archeologiczne ujawniły, że został on zbudowany na miejscu wczesnochrześcijańskiej bazyliki z IV–VII w. Znaleźiska znajdujące się w podziemiach zamku świadczą o istnieniu kościoła, prawdopodobnie pierwszej katedry miasta. **Zamek** ma prostopadłościenny kształt, a grubość jego ścian wynosi 2 m. Zgodnie z tradycją, właśnie w tym miejscu 12 maja 1191 r. król angielski Ryszard Lwie Serce poślubił Berengarię Nawarską i koronował ją później na królową Anglii. Gdy młoda para odplynęła na krucjatę,

w zamku rozgościli się templariusze. Zamek został rozbudowany w 1193 r. przez Gwidona z Lusignan, który w 1192 r. odkupił go od templariuszy. Od tego czasu do 1474 r. dynastia Lusignanów rządziła Cyprzem. Pierwsze historyczne źródła dotyczące tej twierdzy pochodzą z 1228 r., kiedy Limassol zostało przejęte przez cesarza Fryderyka II. Pod koniec XIV w. podczas wielkiego pożaru miasta zamek spłonął. Po jego odbudowie był wielokrotnie niszczone ciągłymi atakami Genuńczyków i mameluków, a także trzęsieniami ziemi. W 1538 r. Turcy osmańscy zdobyli Limassol i zamek. Wenecki gubernator Cypru po odzyskaniu zamku postanowił go zburzyć. Rozbiórka nastąpiła w latach 1567–1568. W 1576 r. szczątki budowli zostały włączone do nowego tureckiego fortu. Zamek został przebudowany ok. 1590 r. w okresie rządów Turków osmańskich. Podziemia oraz parter zostały przekształcone w cele więzienne i pozostawały w użyciu do 1950 r., kiedy centralne więzienie przeniesiono do Nikozji. Od 1987 r. mieści się tu Muzeum Średniowiecznego Cypru. Na zewnątrz muzeum umieszczono dwie armaty z okresu średniowiecza. Na trzech poziomach znajdują się eksponaty z okresu hellenistycznego, rzymskiego i chrześcijaństwa.

Są to kamienne nagrobki, cysterna, kolekcja srebrnych monet, zbroje z dwóch wypraw krzyżowych, rzeźby z Nikozji, lampa z brązu z Amathus (VII w.), ceramika, hiszpańskie wazy z majoliki, szkielet żołnierza bez głowy z 1570 r. z okresu wojen z Turkami, nagrobek Apostoła Marka, drzwi do kościoła, kaplica św. Jerzego z malowidłami *Zdjęcie z krzyża*, *Złożenie do grobu*, *Wyobrażenie raju*, część kolumny (VI w.), pistolety, kolby (VII w.) świeczniki,

¹ Pogrubioną czcionką zaznaczono miejscowości i miejsca, których zwiedzeniu poświęcono najwięcej czasu i uwagi.

Średniowieczny zamek w Limassol z czasów Ryszarda Lwie Serce

Ruiny starożytnego miasta Kourion

Ruiny domu arcybiskupa w Kourion

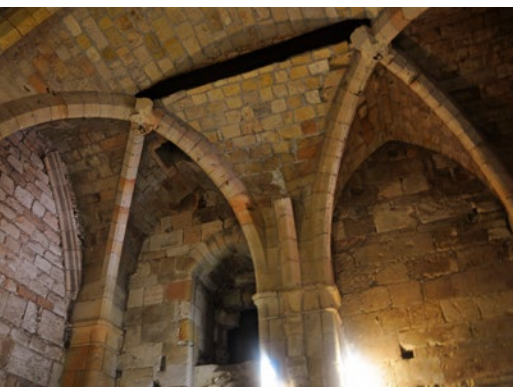
Wnętrze zamku w Limassol

Sanktuarium Apollina Hylatesa i publiczne łaźnie w Kourion

Krawędź klifu nadmorskiego, na którym leży Kourion

Sklepienia w zamku w Limassol

Mozaiki podłogowe w domu Eustoliosa w Kourion

Ruiny łaźni publicznych w Kourion

Widok na bazylikę katedralną (ortodoksyjną) Ayia Napa z dachu zamku w Limassol

Teatr grecko-rzymski w Kourion

Mozaiki w domu gladiatorów w Kourion

Widok na minaret meczetu Kabir z dachu zamku w Limassol

Agora w Kourion

Mozaiki w domu Achillesa w Kourion

gliniane kobiece figurki z 600 r. p.n.e., fragmenty wazy z 2300–2200 r. p.n.e., część kolumny z zachowaną głowicą (VI w.), kamień nagrobny z Lefkary z 1558 r. i wiele innych cennych eksponatów.

Z Limassol ruszyliśmy w dalszą drogę autostradą w kierunku Pafos do starożytnego miasta **Kourion**. Poruszaliśmy się najstarszą średniowieczną drogą na wyspie. Kourion jest kompleksem archeologicznym położonym na zachód od Limassol, w pobliżu miejscowości Episkopi. W jego skład wchodzi dwa stanowiska archeologiczne – pozostałości starożytnego miasta Kourion oraz oddalone o 2 km na zachód **Sanktuarium Apollina Hylatesa**, boga lasów. Z historycznych źródeł wynika, że jest to jedno z bardzo ważnych sanktuariów na wyspie. Jego historia sięga epoki brązu (2000 r. p.n.e.). Za panowania Rzymian należało do trzech najważniejszych. Legenda głosi, że ci, którzy ośmielili się dotknąć świętego ołtarza Apollina Hylatesa, byli wrzucani do morza.

Na planie sanktuarium, wielokrotnie przebudowanego, widoczne są pozostałości z okresu hellenistycznego (310–330 p.n.e.), rzymskiego (30 p.n.e.–330) i chrześcijaństwa (bizantyjskiego, po 330 r.). Nazwa pochodzi z okresu hellenistycznego i nawiązuje do kultu Apolla w greckim panteonie. Powolny upadek Kourion nastąpił po wielkim trzęsieniu ziemi w 365 r., a sanktuarium zostało zamknięte dekretem cesarza Teodozjusza Wielkiego w IV w., likwidującym wszelkie pogańskie przejawy życia.

Ślady pierwszych skupisk i osad ludzkich datuje się tu na ponad 4000 lat p.n.e. Cały czas prowadzone są badania archeologiczne, a pozostałości miasta Kourion to jednocześnie największe wykopaliska na Cyprze. Badania te, prowadzone m.in. przez grupę polskich archeologów pod kierunkiem prof. Kazimierza Michałowskiego, dowodzą, że to państwo-miasto powstałe w II w. p.n.e. odgrywało ówczesnie ważną rolę, a swoją powierzchnią pokrywało duży obszar.

Dotarliśmy do sanktuarium, słońce świeciło wysoko, ze wzgórza na krawędzi nadmorskiego urwiska roztaczał się piękny widok na całą okolicę, a w dole widać było morze. Na Cyprze bowiem gdziekolwiek skierujesz wzrok, będziesz zachwycony bogactwem dobrze zachowanych starożytnych zabytków i nie-

skończoną niebieską przestrzenią morza z szepczącymi falami, znajdującymi sekrety sprzed wieków.

Teatr rzymski z doskonałą akustyką jest rekonstrukcją grecko-rzymskiego teatru z II w. p.n.e. i II–III w., dawniej dla 3500 widzów. To największa i najlepiej zachowana część dawnego miasta, skierowana na zachód, a jednocześnie w stronę morza. Na arenie odbywały się walki gladiatorów, uwidocznione w mozaikach. Dzisiaj w teatrze dla 3000 widzów odbywają się spektakle teatralne i koncerty. 16 marmurowych kolumn, z których sześć odkryto w ich pierwotnym położeniu w latach 1975–1997 wraz z równoległe położonymi murami, otacza duży plac (forum), na którym w V w. powstały liczne budynki religijne.

Obok forum w północnej części miasta znajdują się ruiny bazyliki z V w. oraz pozostałości domu arcybiskupa z zachowanymi kilkoma łukami z kamienia. **Bazylika** była prawdopodobnie jedną z największych wczesnochrześcijańskich katedr na Cyprze. Powstała na ruinach ważnych rzymskich budowli. Po wejściu do ruin bazyliki przez propylon (zabytkowe wejście) w północno-wschodniej części widoczne są dwie granitowe kolumny, które należały do jeszcze starszej, zachodniej części rzymskiego forum. Jedna z tych kolumn jest umieszczona na podeście z inskrypcją *znaczącą w tłumaczeniu bóg Dionizos*. Na prawo od wejścia znajduje się mała kaplica. Fragmenty mozaiki ściennej w centralnej nawie, pochodzące z VI w., przedstawiają jednego z dwóch aniołów. W jednym z naroży przedsionka zachowała się cysterna z wodą używaną do rytualnego obmycia przed wejściem do świętego miejsca. Stąd można dojść długim korytarzem do północnego skrzydła bazyliki, następnie do miejsca z ławką, gdzie nieochrzczeni oczekiwali na nauki i przyjęcie chrztu. Bazylika została zniszczona w 654 r. w czasie najazdu Arabów, a pod koniec VII w. i na początku VIII w. zamknięta. Główny ołtarz bazyliki przeniesiono do małego kościoła w miejscowości Seraga, położonej na północ od Kourion.

Do dziś zachowała się duża część **wspaniałych mozaik**, które można podziwiać ze specjalnie zbudowanych pomostów w domu gladiatorów z III w. i w domu Achillesa zbudowanego wiek później. Wszystkie mozaiki zadziwiają swoim urokiem, a wśród nich ta, na której w domu Lykomedesa Achilles, syn Peleusa i Tetidy, przebrany za kobietę, chcący unik-

nąć udziału w wojnie trojańskiej, spotyka Odysuseusza. Według podań Greków, Tetida przebrała Achillesa za dziewczynę i ukryła na dworze Lykomedesa wśród córek królewskich. Młodziutki Achilles był tak delikatnej urody, że w sukniach pannieńskich wydawał się siostrą królewien. Odysuseusz przebrał się za wędrownego kupca roznoszącego po dworach różne śliczności. Zachwycone były oczy córek Lykomedesa, tylko jedna bez ciekawości patrzyła na kram pefen pięknych pereł, bransolet, ozdób. Odysuseusz wysunął gdzieś z zanadru piękny miecz w pochwie spiżowej. Wówczas załśniły oczy przebranego za kobietę chłopca i chwycił za złotą rękojeść. Odysuseusz rozpoznał w nim Achillesa.

Piękny jest także centralny medalion z mozaiką przedstawiającą Ganimedesa, według mitologii greckiej ukochanego boga Zeusa.

Duże wrażenie zrobiły na nas odkryte w 1938 r. ruiny **domu Eustoliosa**, bogatego właściciela wielu statków. Dom zbudowany w IV w. był bogatą rzymską willą, o dwóch poziomach i powierzchni ok. 600 m², z 30 pokojami i atrium. W części północnej (w której mieściły się spiżarnie) nad głównym wejściem widnieje napis, który można przetłumaczyć: *Wejdz do THY. Życzę szczęścia i niech wasze przyjsie pobłogosławi ten dom*. Obecny wygląd budynku jest wynikiem przebudowań dokonanych w czasie ostatnich czterech lat panowania cesarza Teodozjusza II (408–450). W centralnej części domu, położonej nieco wyżej, znajduje się atrium z ogrodem, fontanną i basenem. Atrium otoczone jest kolumnami z motywami roślinnymi.

Podziwialiśmy kompleks łaźni, w których według historycznego przekazu temperatura wody zmieniała się od zimnej przez ciepłą do gorącej. Zachwycają także różne pomieszczenia ze wspaniałymi mozaikami podłogowymi z V w. p.n.e. Dom Eustoliosa zburzony w wyniku trzęsienia ziemi w 365 r., zniszczony przez Arabów w VII w., pod koniec rzymskiego panowania przejęli chrześcijanie. W odległości kilometra od głównej części Kourion znajduje się stadion z II w.

Słońce w zenicie, a my wyruszyliśmy do miejscowości Omodos. Z okien autokaru widoczna była **Skała Afrodyty**, greckiej bogini, która tu, na Cyprze, pod skałą nazwaną jej imieniem, wyłoniła się z morskiej piany w wielkiej muszli, niczym

Współczesne zabezpieczenia wykopalisk w Kourion

Fragment ikonostasu klasztoru w Omodos oraz srebrny relikwiarz sznura z Golgoty przechowywany w klasztorze

Kładka dla pieszych w pobliżu hotelu Odysseia (obiekt nr 2)

Ruiny wczesnochrześcijańskiej bazyliki w Kourion

Tłocznia wina w Omodos

Nasz hotel Odysseia w Limassol oraz przewodniczka po wykopaliskach w Amathus

Betonowy obiekt mostowy na trasie Kourion – Omodos (obiekt nr 6)

Degustacja wina w Omodos

Wykopaliska archeologiczne w Amathus

Amfory winne przy wjeździe do Omodos

Typowy betonowy obiekt mostowy nad autostradą w okolicy Limassol (obiekt nr 7)

Wykopaliska archeologiczne w Amathus

Wnętrze klasztoru Świętego Krzyża w Omodos

Typowy betonowy obiekt mostowy nad autostradą w okolicy Limassol (obiekt nr 8)

Nasza grupa na terenie wykopalisk w Amathus

Fragmenty wczesnochrześcijańskiej bazyliki na wzgórzu Amathus

Okolicznościowe przemówienia w tawernie Pasalimani

Pokój do pracy w rezydencji Estia Filosofiae

Ruiny świątyni Afrodyty na akropolu w Amathus

Basen kąpielowy hotelu Odysseia

Spotkanie u prof. Jacka Engela

Drewniany mostek dla pieszych prowadzący do wykopalisk w Amathus (obiekt nr 9)

Wnętrze kaplicy św. Barnaby

Prof. Jacek Engel

Morze Śródziemne w okolicy Amathus

Zabudowa rezydencyjnej części Limassol

Obsługa rezydencji Estia Filosofiae oraz syn prof. Jacka Engela

Kolacja w lokalnej tawernie Pasalimani koło Amathus

Rezydencja Estia Filosofiae w Limassol

Spotkanie pożegnalne z prof. Jackiem Engelem

najcenniejsza perła. Niestety spóźniliśmy się o kilkadziesiąt wieków i zobaczyliśmy tylko pianę muskającą ogromną skałę. Według wierzeń i opisu z *Teogonii* Hezjoda, epika żyjącego w VIII i VII w. p.n.e., wyłoniła się z fal jako dorosła kobieta niezwykle urody. Współcześnie określamy ją potocznie jako boginię miłości, jednak w greckiej mitologii wiązała się z jej postacią niezwykle bogata symbolika, dotycząca m.in. płodności, witalności, seksualności. Bogini była też opiekunką portów, żeglarzy, przynosiła zwycięstwo. Afrodyta sprowokowała wojnę trojańską, obiecując Parysowi piękną Helenę – mężatkę – za swoje zwycięstwo w konkursie piękności bogiń.

Kolejnym przystankiem na naszej trasie była wioska **Omodos**. Zwiedziliśmy tutaj bizantyjski w stylu, prawosławny, męski klasztor i bazylikę Świętego Krzyża, założone według tradycji na miejscu, gdzie mieszkańcy okolicznych wiosek znaleźli relikwie Krzyża Pańskiego, nad którymi widoczne było światło. Wydarzenie to miało mieć miejsce przed wizytą św. Heleny na Cyprze w 327 r. Przedmiotem kultu są cząstka krzyża i fragment świętego sznura, którym Jezus Chrystus był związany, kamień z Golgoty, czaszka apostoła Filipa oraz 26 fragmentów relikwii innych świętych. Klasztor ten był ważnym ośrodkiem pielgrzymowania, relikwiom krzyża przypisywano moc czynienia cudów. Monastyr nie zaprzestał religijnej działalności nawet w okresie, gdy Cypr należał do Turcji. Od 1700 r. posiadał sułtański firman zapewniający mu nietykalność. W XIX w. przeprowadzono rozbudowę i renowację klasztoru. W klasztorze znajduje się piękny ikonostas wykonany przez rosyjskich twórców. W 1917 r. majątek monastynu został przekazany mieszkańcom wsi Omodos. W latach 20. XX w. z powodu braku mnichów dawny klasztor został zlikwidowany, a w budynkach zamieszkiwanych przez mnichów urządzono muzeum.

Spacer urokliwymi uliczkami wśród malowniczych zaułków zakończyliśmy wizytą w winiarni należącej od 1825 r. do rodziny Irodotou. Ogromne prasy winiarskie, dzbany pitos służące do przechowywania wina, amfory dwuoszne, pękate hydrie o trzech uchach: dwóch bocznych i jednym pionowym przy szyjce, służące do czerpania i nalewania wody, ojnochoe o wydłużonej szyjce, zakończone dzióbkiem, z dużym, pionowym uchem, służące do napełniania kubków

winem oglądaliśmy z wielkim zaciekawieniem. Rodzina Irodotou produkuje wina z miłością i pasją.

Wieś Omodos słynie z doskonałych warunków do uprawy winnych krzewów, znajduje się w strefie klimatu subtropikalnego typu śródziemnomorskiego, z bardzo łagodnymi zimami i długimi, ciepłymi, częściowo gorącymi latami, ze średnią temperaturą 25 °C w dzień i 15 °C w nocy. Urodzajna, piaszkowa ziemia, staranna selekcja winogron z prywatnych winnic, ale przede wszystkim tradycja i doświadczenie mieszkańców spowodowały, że produkuje się tutaj najszlachetniejsze wina, a wśród nich Commandaria, głęboko czerwone, lekko słodkie, i wino Linos, najlepsze od 1999 r. Na Cyprze obecność wina jest wszędzie, w mitologii, w historii, w ekonomii, w codziennym życiu. Degustacja win zakończyła nasz pobyt w Omodos.

Wróciliśmy do Limassol pełni wrażeń, oglądając po drodze 20-przęsłowy belkowy most przez rzekę Huris (obiekt nr 6). Zbudowany jest z jednoprzęsłowych, typowych dźwigarów z betonu sprężonego.

Po godzinie 16 wyruszyliśmy z hotelu ponownie, aby zwiedzić **Amathus**, jedno z najstarszych miast Cypru, założone ok. 1100 r. p.n.e. Zostaliśmy tam zaproszeni przez prof. Jacka Engela, syna nieżyjącego już wybitnego uczonego, prof. Zbigniewa Witolda Engela z Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, twórcy nowej specjalności naukowej z zakresu mechaniki – wibroakustyki. Z jego inicjatywy rozpoczęto w Polsce badania mające na celu stworzenie metod aktywnych w zagadnieniach ochrony środowiska przed drganiami i hałasem.

Ruiny Amathus znajdują się 10 km na wschód od Limassol. W mieście tym czczono Afrodytę. Było to jej największe po Pafos sanktuarium na Cyprze. Najpierw zwiedziliśmy agorę starożytnego miasta, pozostałe wokół niej kolumny i ruiny domów. Następnie, wędrując na wzgórze Afrodyty, widzieliśmy ruiny domu Andokleusa, ruiny bazyliki chrześcijańskiej z IV w. oraz dwóch pozostałych bazylik zniszczonych przez Turków. Stan ruin Amathus jest gorszy od archeologicznych pozostałości Kourion. Na szczycie wzgórza znajdują się ruiny świątyni Afrodyty z IV w. p.n.e. Świątynia stanowiła prawdopodobnie wotum dziękczynne dla bogini za zwycięstwo, jakie Grecy odnieśli nad flotą perską w IV w. p.n.e.

Ze wzgórza roztacza się szeroki widok na wybrzeże Morza Śródziemnego i ciągnące się na długość 16 km miasto Limassol. Widoczne są szyby wydobywające ropę z dna morza. Dzień zakończyło wieczorne przyjęcie w restauracji nadmorskiej z owocami morza, zorganizowane przez współpracowników prof. Jacka Engela. Smakowaliśmy kalmary, kałamarnice, ośmiorniczki. Wspominaliśmy prof. Zbigniewa Engela jako niezwykle gościa przyjaciela młodych uczonych, fundatora nagrody imienia Rodziny Engelów, były okolicznościowe przemówienia i toasty. Powróciliśmy do hotelu pełni wspaniałych wrażeń. Podsumowując ten dzień naszej wyprawy, można stwierdzić, że był on podróżą w czasie, od neolitu, starożytnych Greków, hellenistycznych i rzymskich zabytków, do czasów bizantyjskich.

11 lipca 2019 r. – 7. dzień wyprawy

Po sześciu dniach intensywnego zwiedzania zabytków obu części wyspy w słoneczny poranek dnia siódmego autokar zawiózł nas na plażę Armonia, położoną we wschodniej części Limassol. Nazwa plaży pochodzi od imienia córki Zeusa i Afrodyty. Chwila wytchnienia w pełnym słońcu i fal niezbyt wzburzonego morza trwała 4 godziny. Dwukrotnie w pobliżu hotelu *Odyseia* przechodziliśmy interesującą, stalową kładką dla pieszych (obiekt nr 2).

Wcześniejszy niż zwykle powrót do hotelu został podyktowany przygotowaniem do wizyty u prof. Jacka Engela, założyciela firmy EMS Ltd (Engel Management Services Limited), funkcjonującej na Cyprze od 30 lat. Prof. Jacek Engel jest absolwentem Akademii Górniczo-Hutniczej oraz profesorem i doktorem honoris causa Politechniki w Koszycach. Jak widać, bogini Afrodyta z przydomkiem Euploia, czyli od dobrej podróży, czuwała nad nami. Wieczorne spotkanie w jego rezydencji Estia Philosophiae potwierdziło niezwykłą polską gościnność. Po drodze do rezydencji zwiedziliśmy kaplicę św. Barnaby, jeden z najwcześniejszych zabytków chrześcijańskich na Cyprze.

Grecki poeta, noblista Jorgos Seferis (1900–1971), napisał „Cyprus is a place where the miracle still works... I can find there old things that are still very much alive” (Cypr jest miejscem, w którym cud nadal działa... Mogę znaleźć tam stare myśli, które wciąż są bardzo żywe).

